

חינוך לחיים

פרשת עקב

כת' בפרשה 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם' מפרש רש"י 'לדבר בם' – משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה צווה לנו משה, שיהא זה לימוד דבורו. מכאן אמרו כשתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו, שנא' ולמדתם אותם את בניכם' (המקור בספרי ושם הוסיפו 'את בניכם' בניכם ולא בנותיכם) ובפס' 'כא' 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם' – אומר רש"י 'אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו' שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו'.

ונשאל א. הרי תינוק הזה שרק התחיל לדבר אין בו דעת כלל, וגם אם ילמדוהו לומר הפסוק הוא אינו מבין כלום, וא"כ לכא' היה עדיף לחכות עד שיעמוד על דעתו ויוכל להבין משמעות הפס' ב. הרי במס' אבות יש סדר מפורט נתי ללמד 'בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה' אז מדוע נאמר כאן שכבר בגיל שנה או פחות כשהתינוק מתחיל לדבר? ג. למה דווקא הפס' הזה ולא למשל בראשית ברא שזה הפס' הראשון? ד. למה זה כזה עוון חמור אם התאחר קצת בלימוד עם בנו שזה 'כאלו קוברו'? מה החשיבות המיוחדת דווקא מיד כשהוא יודע לדבר? הלשון 'כאלו קוברו' נאמר ב- 3 מקומות. אצלנו. ועל הפס' 'ותייצבו בתחתית ההר' מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהיה קבורתכם. ובשבת ק"ה 'אמר ר' כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקבור בחייו' ויש לעיין מדוע דווקא בשלושתם הפלגו חז"ל בעניין של קבורה?

צריך לדעת שאומנם התורה היא חכמה נפלאה ונשגבה 'ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים', אבל היא שונה מכל שאר החכמות, כי בכל שאר החכמות עיקרם היא ידיעת החכמה, אבל התורה העיקר בה לא הידיעה אלא דווקא המעשה!!! שילכו בדרכיה הטובות והישרות כמו שכת' בפר' ראה 'כי תעשה הישר בעיני ה' וכמו שאומרים בתפילה 'לשמור ולעשות ולקיים' ופשוט שהאדם שלא לומד הלכ' שבת אבל שואל רב וצושה בדיוק כדבריו יקבל את השכר הגדול של שומרי השבת, ומאידך אדם שלמד היטב כל ההלכות ובקיא בהם אך אינו מקפיד בהם, הנה הוא יתחייב מיתה. ופשוט שתורה זה מלשון הוראה – שמראה ומורה לנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. (ומי שלומד רק בשביל החכמה הרי הוא כדברי אריסטו שאמר שלא כל מי שלומד תורת הצורות לא הופך את עצמו למשולש או מרובע...).

עוד הבדל מהותי בין התורה לשאר חכמות – היא המסורת הנלווית לתורה הכתובה, העברת והעתקת השמועה מאב לבן. בשאר החכמות הכל תלוי בכישרון והשכל של הלומד, ולכן לא חייב להסתמך על הדורות הקודמים כי לו יש אמצעים חדשים שלא היו בידי החכמים הקדומים, כפי שאנו באמת רואים בהתפתחות תורת המדע והרפואה ועוד. אולם בתורה זה שונה!! אמרו חז"ל 'כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה' כי התורה צריכה שתהא לה מסורת! כל התורה כולה ניתנה למשה מפי הגבורה כמו שכת' בפרשתנו 'ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים... ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' עמכם' ולומדים מזה חז"ל מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש' – 'אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני' ואת זה משה מעביר במסורת ליהושע, ויהושע לזקנים וכו' וכו' – ירידת הדורות. ולכן באמת בתורה אסור לחלוק על הדור שקדם לו.

על פי כל זה נבין היטב את דברי רש"י מדוע צריך ללמד את התינוק מיד בתחילת דבורו 'תורה צווה' אפי' שלא מבין, כי בחכמת התורה צריך ההנהגה והשמירה וצריך שהתינוק יתחיל בדיבור קודש, והדברים שאומר גם בלי הבנה נכנסים לעומק ליבו והטהור וחוקקים בו חקיקה עמוקה, המותירים בו רושם בל ימחה, ומתוך החקיקה הזו יוכל התינוק בהמשך חייו לנהוג על פי התורה ולשמור את התורה ולקיימה, בזכות הזו שפיו בתחילת דיבורו דיבר דברי תורה. ולכן דיבור כזה שתפקידו להכניס הקדושה לליבו של התינוק עוד קודם הלמידה וההבנה אפשר כבר בגיל שנה שמתחיל לדבר, ע"מ שיוכל אח"כ כל ימיו לחיות על פי התורה וללכת בדרכיה, אומנם הלימוד של הבנה ושל השגה באמת מתחיל בגיל חמש למקרא ובן עשר למשנה וכו'.

ולכן בחרו דווקא את הפס' תורה צווה לנו משה מורשה קהילת יעקב' לפי שדווקא בפס' הזה מרומזים ב' העניינים שהרחבנו לעיל – הנהגת החיים ע"פ התורה כפי שמרומז בתחילת הפס' 'תורה צווה לנו משה' שתורה משמעותה הוראה, שמורה דרך לכל אשר בשם ישראל יכונה. והעניין השני – העתקת המסורת מדור לדור ומרומז בסוף הפס' 'מורשה קהילת יעקב' התורה מתקיימת רק באופן של 'מורשה' העברת השמועה והמסורת מדור לדור. ולכן דווקא את הפס' הזה צריך ללמד את התינוק משעה שמתחיל לדבר אפי' שאין בו דעת כדי להשריש בליבו שכל חייו יוחקו ויוטבצו בחיי התורה והקדושה, שתמיד תהיה בו הבנה זו של חיים ע"פ התורה באופן הפשוט והתמים ביותר ללא התחכמויות והערמות, חיי תורה ללא סטיות וללא פשרות. ולכן רש"י חיבר את שני מימרות חז"ל אלו שצריך לדבר בלה"ק ושצריך ללמדו 'תורה צווה' כי יש פה ב' הדרכות א. 'מסיח עמו בלשון הקודש' – שההורים יגדלו באוירה של קדושה ושל תורה. ב. מלמדו 'תורה צווה' – שעל האב לתת לבנו הקטן לטעום את טעם התורה העוברת בירושה, המסורה לנו מדור לדור.

וגם מובן מדוע הזהירו שאם לא מתחיל מיד 'כאלו קוברו' מכיוון שאינו נותן לבנו את היסוד הזה לחיי תורה ואמונה הרי בכך הוא קובר את בנו בחייו כי הוא מונע ממנו את הבסיס ואת היסוד לתכליתו בעולם של חיים ע"פ התורה וקדושה ואין ערך ואין טעם לחיים שכאלו שאינם מתנהלים בדרך התורה ושאינן להם את החוסן ואת הכח של חיי תורה ושבלעדיהם יכול האדם להיכשל בדברים החמורים ביותר, ועל כן זה ממש כאילו הוא קוברו חי. (כמו שמחסנים כל תינוק בשעה שנולד מכל מיני מחלות קשות ואב המונע מבנו הקטן להתחסן הרי הוא פוגם בהמשך חייו) וזה השייכות לענין הקבורה במתן תורה שהרי כולם היו שם כתינוק שנולד, שבאו אז בברית ואז התחילו לראשונה את חיי התורה וזה הסיבה שהמתעצל בהספדו של חכם ראוי לקבור כי מראה שלא אכפת לו מהחיסרון הגדול שנוצר בפטירת החכם שמעביר את התורה מדור לדור ואינו חש בהפסד העתקת השמועה מדור לדור ואינו חושש להמשך המסורת וע"כ ראוי לקבורו בחייו. בבחינת 'שם רשעים ירקב'

למדנו מכאן עד כמה ההורים צריכים להזהר ולהשמר בחינוך הבנים הקטנים גם בשעה שהם מוטלים בעריסותיהם, ולהקפיד כבר מקטנותם ללמדם לדבר בלשון נקיה וקדושה, וללמדם מיד בתחילת דיבורם לומר 'תורה צווה לנו משה' ובכך להדביק את נפשם באמונה בחי העולמים ובחובת שמירת המסורת מדור לדור.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(האדמו"ר מטולנא)

חינוך לחיים

פרשת עקב

מפורסמים דברי אמן החינוך הרש"ר הירש שיוצא באופן תקיף נגד הגישה כי ההורים מסיימים את תפקידם החינוכי בשלחם את ילדם לתלמוד תורה וכך דבריו: "אל תשלו את עצמכם כי בית הספר פוטר אתכם מכל אחריות בחינוך... אויה לבנך אם הנך סבור לצאת ידי חובתך על ידי תשלום שכר לימוד ודאגה לצד הכלכלי". שמעתי פעם הסבר נפלא ע"פ סיפור חלומותיהם של שני שרי פרעה, למתבונן בפרש נראה שחלומותיהם כמעט זהים, אך פתרונותיהם אותם פתר יוסף היו כה שונים, האחד חוזרה לגדלותו וחברו עומד לתליה. הייתכן? אולם כשנתבונן בתוכן החלומות ניווכח שיש פער תהומי בין חלומותיהם. שר המשקים אמר כך: 'בחלומי והנה גפן לפני, ובגפן שלשה שריגים והיא כפורחת עלתה ניצה הבשילו אשכולותיה ענבים' ולכא' מה עושה שר המשקים בכרם? הלא תפקידו רק למזוג את היין לפרעה ולא לבצור ענבים? ועוד לפי רש"י הוא מגלה בקיאות שריגים- זמורות ארוכות... ואחר הפרח עלתה ניצה ונעשה סמדר. ואח"כ הוא במו ידיו סוחט את הענבים ישירות אל כוס פרעה. ורק אחרי כל התהליך הוא מניח את הכוס על כף פרעה. והפשט בזה – לימדונו חז"ל שאין אדם חולם בלילה אלא ממה שהוא מהרהר ביום. חלומותיו של אדם בלילה מעידים על אישיותו ומעמדו בהקיץ. מתוך חלום זה הבין יוסף ששר המשקים לא מסתפק בפעולה השטחית של מזיגת היין, אלא מגלה אכפתיות יוצאת דופן ביחס לתפקידו, הוא מתלווה לתהליך התהוות היין מרישא ועד סיפא. הוא לא נותן אמון באיש, הוא זה שבוחר הענבים המתאימים והזמן המתאים לבצרם, הוא זה שסוחט במו ידיו ישירות אל כוס פרעה. אלא שהיתה תקלה – זבוב סורר נכנס ליין, אז אומנם שילם את עונשו בישיבה בכלא אך בסופו של דבר איש לא פיקפק באכפתיות שלו להצלחת המשימה. מנגד, שר האופים הוא ההיפך הגמור 'הנה שלשה סלי חורי על ראשי ובסל העליון...' היכן התיאור על שדה החיטה ועל איכותה? והיכן הקצירה, הדישה, הטחינה, הלישה והאפייה? כלום! רק רק סלים עם לחמים, ועוד הם גלויים לעוף השמים, הוא לא שומר עליהם במו ידיו.. אלא מניחם על ראשו גלוי לכל. לא פלא שנמצאו גם אבנים בלחמיו.. כי כולו אומר זלזול מחפיר. ואם יקרה משהו המאפיה אשמה. הטוחן אשם וכו' ולכן קיבל את עונש ביושר

אותו דבר רבותי, בחינוך הילדים. הקב"ה זיכה אותך בילד יהודי טהור עליך לדעת שתפקידך אינו רק להיות 'המוציא והמביא' לת"ת ואת השאר המלמדים יעשו... כי אם כך תעשה עלול אתה למצוא חלילה אבנים בתוכו... עליך להיות נוכח ואכפתי בכל התהליך הגדילה והצמיחה של בנך כאילו אין מלמדים כלל בת"ת! ובשעות שהילד בבית עליכם ההורים להשלים את החלק של הבית שהוא לא פחות חשוב מהחלק של הת"ת.

בפרשתינו נאמר הציווי 'ולמדתם אותם בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך' אומר רש"י 'לדבר בם – משעה שהבן יודע לדבר למדהו 'תורה ציווה לנו משה' שיהא זה לימוד דבורו. מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו' שואלים חז"ל מדוע הכתוב פותח בלשון רבים 'ולמדתם אותם' ומסיים בלשון יחיד 'לדבר בם בשבתך בביתך' הרי ראוי היה לסיים גם בלשון רבים 'בשבתכם בביתכם... וכו' מיישב בעל ה'מנחם ציון' שהפיסקה הראשונה היא בלשון רבים מפני שהתורה מטילה חוב ואחריות על כל ציבור מישראל לכוון ולהחזיק בתי ספר הראויים לשמם, כי אנו מצווים 'לבטל ידח ממנו נדח' אולם הפקה השניה 'לדבר בם בשבתך בביתך' מדברת על החוב, הזכות, והאחריות על כל אב בישראל להמשיך את אותו החינוך שבניו מקבלים בת"ת בכל שעות היום ובכל במקומות והמצבים שהם נמצאים בהם גם מחוץ לכותלי הת"ת.

ונוסף פסוקים אלו של 'ושננתם לבניך' נאמרים פעמיים בכל קריאת שמע בפרשה ראשונה ושוב בשניה. ומה הכפל? אולם כשנדקדק ניווכח שיש שינוי עיקרי ביניהן – בראשונה נאמר 'ושננתם לבניך' ובנוסף 'ודברת בם' דהיינו שיש על האב שני ציוויים א. ללמד את בנו תורה 'ושננתם לבניך' ב. שהוא עצמו ילמד תורה 'ודברת בם'. אך בפרשה השניה נאמר רק 'ולמדתם אותם בניכם לדבר בם' כלומר, הצלחת החינוך של הילד יהיה כאשר ידאג האב לכך שהבן עצמו ידבר בדברי תורה, שיידע הבן לא רק להאזין לתורה שלמד אלא אף לדבר ולהסביר תורה זו לאחרים. הבחנה זו מחדדת את האתגר הגדול שמונח לפתחם של ההורים האמונים על חינוך בניהם לתורה. עליהם לפעול ביצירתיות, בחכמה ובתבונה, שהתורה תהיה כה מתוקה בפי ילדיהם, עד שיהיו דברי התורה שיחם וסיגם בבחינת 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי' כם כשאנחנו ליד האב או האם. צריך סייעתא דשמיא מרובה לזכות לכך, תפילות ודמעות אין קץ שנזכה שיערבו דברי התורה על ילדנו. יהי רצון שנזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה לשמה!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com